

اخلاق دانشگاہیان

مؤلفان

حمیدہ رفیعہ بلداجی، دکتہ علی خورشیدی طاسکوه، دکتہ حسن ملکی

فهرست نویسی فیفا

رفیعی بلداجی، حمیده، ۱۳۶۵ - Rafiei boldaji, Hamidehi

سرشناسه

اخلاق دانشگاهیان / مؤلفان حمیده رفیعی بلداجی، علی خورسندی طاسکوه، حسن ملکی.

عنوان و نام پدیدآوران

تهران، رشد فرهنگ، ۱۳۹۸.

مشخصات نشر

ص: ۱۴۸

مشخصات ظاهری

۹۷۸-۶۲۲-۲۰۵-۱۷۱-۶

شابک

فیفا

وضعیت فهرست نویسی

آموزش عالی -- جنبه‌های اخلاقی Education, Higher-- Moral and ethical aspects

موضوع

دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- جنبه‌های اخلاقی Universities and colleges -- Moral and ethical aspects

موضوع

اخلاق حرفه‌ای Professional ethics

موضوع

خورسندی طاسکوه، علی، ۱۳۵۴-

شناسه افزوده

ملکی، حسن، ۱۳۳۳ -

شناسه افزوده

LB۳۳۴

رده‌بندی کنگره

۳۷۸/۰۱۴

رده‌بندی دیویی

۵۹۴۸۴۴۹

شماره کتابشناسی ملی

نام کتاب: اخلاق دانشگاهیان

مؤلفان: حمیده رفیعی بلداجی، علی خورسندی طاسکوه، حسن ملکی

صفحه‌آرایی: انتشار، رشد فرهنگ

لیتوگرافی، چاپ و صحاف: واصف

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

فرش انتشاراتی: roshdefarhang.ir

انتشارات رشد فرهنگ

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۵-۱۷۱-۶

ISBN: 978-622-205-171-6

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است

آدرس: تهران، خیابان مرتضوی، بعد از تقاطع جیحون، پلاک ۷۰۶

تلفن: ۰۲۱-۶۶۳۷۷۵۷۰

Email: roshdefarhang@yahoo.com

مقدمه

فصل یکم: درآمدی بر اخلاق

مقدمه

مفهوم‌شناسی اخلاق

علم اخلاق

تحلیل چپس: علم اخلاق

الف- ارائه مدارک نهایی خوب و بد

ب- ترسیم اصول فضایل و رذایل

تصویرهای عمده علم اخلاق

الف- ارزش‌شناسی رفتار

ب- شناخت رفتار ارتباطی

دو نوع نگاه به اخلاق و چپسی آن

نسبت اخلاق و قانون

ابعاد اخلاق

ویژگی‌های مسائل اخلاقی

فصل دوم: اخلاق حرفه‌ای

مقدمه

مفهوم‌شناسی اخلاق حرفه‌ای

ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای

عوامل پایه‌ای اخلاق حرفه‌ای

(هشت غایت) اهداف اخلاق حرفه‌ای

ویژگی‌های علم اخلاق برای کارآمد بودن در حوزه‌ی اخلاق حرفه‌ای

الف) فعالیت‌های انسانی از حیث انسان بودن

ب) وابستگی (به) متأثر از آگاهی

پ) ارادی و اختیاری

ت) اعتباری و انتزاعی بودن

ج) هدفمندی

چ) پیچیدگی

ح) متأثر از جهان‌بینی

نظام‌های مختلف اخلاقی در اخلاق حرفه‌ای

مکتب سودانگاری (فایده‌گرایی)

مکتب تکلیف‌گرایی (وظیفه‌گرایی)

مکتب عدالت‌توزیعی

مکتب آزادی فردی

مکتب خیرگرا (زیباگرا، نظام دینی)

ملاک نهایی اخلاق حرفه‌ای

مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام

اخلاق حرفه‌ای محور جهان‌بینی

ضرورت آموزش و ترویج اخلاق در سازمان

راه‌های نهادینه کردن اخلاق حرفه‌ای در سازمان

الف) به‌کارگیری نیروی انسانی مقید به رعایت اخلاقیات و قانون در سازمان‌ها

ب) آموزش عمل اخلاق توسط افراد مقید و پایبند به رعایت اخلاقیات و قانون

ج) تدوین دستورالعملی برای سازمان‌ها

عوامل روان‌شناختی مرتبط با اخلاق کار

مراحل رشد اخلاقی سازمان

عوامل رشد و رشد اخلاق حرفه‌ای

موانع رشد اخلاق حرفه‌ای

فصل سوم: اخلاق در آموزش عالی

مقدمه

هویت سازمانی دانشگاه

عناصر محیطی دانشگاه

اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی

اصول اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی

الف) اصل احترام به شأن و آزادی انسان‌ها

ب) اصل وظیفه‌شناسی و مسئولیت‌پذیری

ج) اصل سودمندی و عدم آسیب‌رسانی

د) اصل عدم تبعیض

ه) اصل توجه به نظام ارزش‌های جامعه

اخلاق آموزش

اخلاق در پژوهش

قواعد اخلاقی پژوهش

۸۴	الزامات اخلاق حرفه‌ای معلمی
۸۴	الف) الزامات اخلاق حرفه‌ای معلمی از منظر دانشگاه‌های مختلف دنیا
۸۷	ب) الزامات اخلاق حرفه‌ای معلمی از منظر تعالیم اسلامی
۸۸	عهدنامه‌ی اخلاقی و منشور اخلاقی سازمان
۸۹	راهکارهایی برای تدوین برنامه‌های اخلاقی
۹۱	فرایند ارائه‌ی یک برنامه‌ی اخلاقی
۹۲	منشور اخلاقی و منشور رفتاری
۹۳	منشور اخلاقی و روش‌های عملی ساختن آن در سازمان
۹۶	نظام‌نامه‌ی اخلاقی دانشگاه کالیفرنیا جنوبی
۹۸	منشور اخلاق استادان دانشگاه صدرا
۹۸	علم به روز
۹۹	حقیقت‌طلب و حقیقت‌گستر
۹۹	اخلاق و اخلاق‌مدار
۱۰۱	فصل چهارم: ویژگی‌های اخلاق اعضای هیأت علمی
۱۰۱	مقدمه
۱۰۳	تحلیل توصیفی (جمعیت‌شناختی)
۱۱۰	آمار توصیفی متغیرهای پژوهش
۱۱۲	انتخاب آزمون آماری
۱۱۳	بررسی سؤال‌های تحقیق
۱۲۹	فصل پنجم: ظرفیت‌سازی اخلاق دانشگاهی
۱۲۹	مقدمه
۱۳۳	راهکارها
۱۳۷	فهرست منابع

اخلاق، هم به مثابه یک فضیلت انسانی و هم به مثابه یک امر اجتماعی، به‌طور تاریخی در فرهنگ ایرانی از ارج و اعتبار فردی و اجتماعی ویژه‌ای برخوردار بوده است. زیست اخلاقی انسان در نزد ایرانیان و در متون دینی که ایرانیان در چارچوب آن اخلاق را زیست و تجربه کرده‌اند، پیوند عمیقی با سرشت هستی و انسان داشته است. به عبارتی، اخلاق و زیست اخلاقی در عمق جان و جهان فرهنگ ایرانی ریشه دارد. در گفتمان دینی ایرانیان هم ایده مقدسات اخلاقی از پشتوانه متنی و گفتمانی وسیع و وثیقی برخوردار است. سه گانه‌ی اندیشه نیک، گفتار نیک و رفتار نیک به مثابه بن‌مایه‌های زندگی فردی و اجتماعی در اخلاق ایران کهن شناخته می‌شود. تهذیب اخلاق به عنوان یکی از سه شاخه اصلی حکمت عملی^۱ ریشه در عمق فرهنگ ایرانی دارد. در میان ادیان بودایی، اخلاق در دین مبارک اسلام از اصالت و منزلت ممتازی برخوردار است. خداوند حکیم در قرآن کریم بارش را به داشتن خلق عظیم سفارش فرموده است: «و تو دارای اخلاق بزرگ و برجسته‌ای هستی»^۲ (قلم: ۴). پیامبر گرامی اسلام حتی برانگیخته شدن خویش را «برای کامل کردن کرامت دینی اخلاقی»^۳ تشریح می‌کند.

بدیهی است دوگانه «مورث» و «شعش» از کارکردهای اصیل نهاد دانشگاه مدرن بشمار می‌روند. امروزه در اسناد سیاستی و ادبیات علمی، ارتباط به آموزش عالی هم رسالت آموزش و هم مأموریت پژوهش واجد ضوابط و هنجارهای اخلاقی هستند. امروز این سبب یک امر اخلاقی است که موضوع محوری آن اصلاح و تربیت انسان است و انسان ماهی یک موجود اخلاقی است. پژوهش از این حیث که فلسفه و هدف آن شناسایی و کشف «حقیقت» است، واجد هنجارها و ضوابط اخلاقی معتبر است. اثر حاضر با هدف مطالعه و تحلیل ضرورت‌ها و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای اعضای هیأت علمی می‌تهیه شده است.

این اثر علمی که برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد می‌باشد، هشتاد و پنج فصل است. فصل اول با عنوان «درآمدی بر اخلاق» به مفهوم شناسی، فلسفه و چیستی، علل، ابعاد و ارزش‌شناسی، ابعاد و مسائل اخلاق می‌پردازد. فصل دوم با عنوان «اخلاق حرفه‌ای» روی مؤلفه‌هایی چون ویژگی‌ها و عوامل پایه‌ای اخلاق حرفه‌ای، نظام‌های مختلف اخلاق حرفه‌ای، عوامل روانشناختی و اجتماعی اخلاق حرفه‌ای و عوامل و موانع رشد و تحقق اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها متمرکز است. فصل سوم به شکل تخصصی‌تری روی «اخلاق در آموزش عالی» متمرکز است و مباحثی از قبیل هویت سازمانی و محیطی دانشگاه اخلاق در آموزش، اخلاق در پژوهش، استلزامات حرفه استادی و عهدنامه‌ها و منشورهای اخلاقی دانشگاه می‌پردازد.

^۱ در فلسفه مشایی و در کنار دو اصلی دیگر: تدبیر منزل و سیاست مدن

^۲ «وَ اِنَّكَ لَآتٰی خَلْقٍ عَظِیْمٍ (قلم، ۴)

فصل چهارم با عنوان «ویژگی‌های اخلاق اعضای هیأت علمی» به دادمها و یافته‌های میدانی این مطالعه در خصوص دانشگاهیان و در فصل پنجم با عنوان «توسعه اخلاق دانشگاهی به ارائه مجموعه‌ای از راهکارهای کاربردی و پیشنهادات سیاستی می‌پردازد.

از منظر روش‌شناسی، این اثر بر مطالعه اسنادی و تحلیل ادبیات موضوع و هم‌چنین یافته‌های میدانی استوار است. بخش یافته‌های توصیفی-میدانی نشان می‌دهد رعایت اخلاق حرفه‌ای در محیط‌های دانشگاهی هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی در ارتباط با چهار مؤلفه «خود»، «دانشجو»، «دانشگاه» و «جامعه» در جهت‌دهی اهداف و آرمان‌های فردی و اجتماعی اعضای هیأت علمی نقش اساسی دارد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای از قبیل داشتن وجدان کاری، مسئولیت‌پذیری، تعهد شغلی، ارتقای شخصیت علمی و رانندگی، تهذیب نفس در خویشتن و توجه به رشد و تعالی روحی، خودشناسی و حفظ کرامت انسانی اعضای هیأت علمی بر حرفه‌ای شدن اخلاق آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی از ضرورت اجتناب ناپذیری برخوردارند. علاوه بر آن مؤلفه‌هایی نظیر رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان، پرهیز از شوخی‌های نامناسب، عدم تأمین منافع پلای با دریافت هدیه در قبال نمره به دانشجویان و داشتن عدل و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان، در حیطه اخلاق دانشگاهیان از اهمیت و حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. با استناد به یافته‌های این پژوهش ویژگی‌های اخلاقی اعضای هیأت علمی به عنوان الگوهای مؤثر در دانشگاه و جامعه نیازمند تقویت و سرمایه‌گذاری ملای و معنوی هستند. این امر به عبارت دیگر، نهاد دانشگاه برای نهادینه‌سازی اخلاق حرفه‌ای در فرهنگ سازمانی، کلاس درس و فضای دانشگاه و فضاها و روابط غیررسمی محیط‌های دانشگاهی مستلزم ترویج مستمر و اثربخش اخلاق حرفه‌ای در همه ابعاد آموزش عالی می‌باشد. با توجه به ضرورت‌های رشد و توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، کشور، امید است این اثر علمی بتواند تصویر و تحلیل بهتر و موثرتری از فلسفه، الزامات، اهداف، تئوری، مبانی، امتناع و راهکارهای سیاستی و کاربردی مربوط به اخلاق حرفه‌ای دانشگاهیان در ابعاد مختلف آموزش، پژوهش، خدمات اجتماعی ارائه دهد.

نویسنده: دکتر حسن‌اللهی

چاپ: زمستان ۱۳۹۶